

ligheder, der lå i situationen, altså NATO, forskellige tænkelige former for et nordisk forbund, og status quo. På den anden side er der vel grænser for, hvad man kan forvente af en analyse, der kun fylder 50 sider.

De øvrige cases er mindre interessante ud fra en dansk synsvinkel; analysen af den nordiske toldunion er næsten udelukkende koncentreret om den norske regerings overvejelser, mens fremstillingen af pasunion og fælles arbejdsmarked koncentrerer sig om arbejdet i den nordiske samfærdselskomité. For begge undersøgelser gælder det dog, at mange interessante synspunkter bliver anlagt, ligesom de nok giver et bedre billede af »normal-situationen« inden for det nordiske samarbejde. For disse, som for undersøgelsen af det nordiske forsvarsforbund gælder det, at de er baseret på et meget stort nordisk såvel som engelsksproget materiale, og at fremstillingen – med visse undtagelser – overalt er omhyggeligt underbygget. Specielt vedrørende spørgsmålet om forsvarsforbundet er der nu ved at komme en mængde materiale frem, som giver fremtidige forskere langt bedre arbejdsvilkår end dem, Barbara Haskel har haft. Bl.a. er State Department's enorme arkiver nu åbne for forskningen, og også her i Norden synes tidligere tiders overdrevne sekretesse at være på retur. Dette vil dog ikke gøre denne bog uaktuel. Dens styrke ligger i præsentationen af en analyse måde, hvis potentiale langt fra er udtømt.

*Nikolaj Petersen*

Jørgen Elklit, Johan Peter Noack og Ole Tonsgaard: *Nationalt tilhørsforhold i Nordslesvig. Resultater fra en interviewundersøgelse. (Acta Jutlandica XLIX. Samfundsvidenskabelig serie 14, Århus 1978). 275 s.*

Denne bog er hovedrapporten fra et forskningsprojekt, der oprindeligt hed:

den sønderjyske vælgeradfærdsundersøgelse 1971, en interviewundersøgelse af holdninger hos et udsnit af den nordslesvigske befolkning før og efter folketingsvalget 1971, der blev det sidste folketingsvalg, hvor det tyske mindretals parti, Slesvigsk Parti, opstillede. Der er tidligere publiceret to undersøgelser med beslægtet emne, nemlig Kaare Svalastoga og Preben Wolf: *En by ved Grænsen* (1963), der bygger på en undersøgelse i Tønder 1958, og Kai Detlev Sievers (hrsg.): *Beiträge zur Frage der Ethnischen Identifikation des Bundes deutscher Nordschleswiger* (1975), der som grundlag alene har medlemmerne af de tysksindede nordslesvigeres overordnede organisation. Men den her foreliggende undersøgelse, der er forestået af to medarbejdere ved Institut for Statskundskab og én fra Institut for Historie ved Aarhus Universitet, er den mest omfattende og bedst underbyggede i sin art med en omhyggelig og kritisk fremlæggelse af kildegrundlaget og ræsonnementerne bag de forskellige konklusioner. En del af konklusionerne i undersøgelsen bekræfter hidtil gængse forestillinger, som det i sig selv er værdifuldt at få konkret underbygget. Hertil kommer, at mange resultater i undersøgelsen sikkert også vil interessere og forbavse selv erfarne iagttagere af de nationale forhold.

Ved undersøgelsen indsamledes især materiale, der kunne give grundlag for en måling af respondenternes nationale tilhørsforhold, og materiale om det nationale tilhørsforholds tilblivelse, forholdet mellem de to nationale grupper, deres sociale sammensætning og klasseidentifikation, deres forhold til massekommunikationssystemet og endelig relationerne til det politiske system. Forfatterne definerer nationalt tilhørsforhold »som et specielt sæt af holdninger, som deles af medlemmerne af en national gruppe«, og for at få defineret respondenternes placering nationalt forsøges tilhørsforholdet til

mindretallet målt ved opstilling af 8 variable baseret på respondenternes faktiske adfærd på en række områder: tysk dagligsprog, børn i tysk skole, deltagelse i tyske gudstjenester, medlemskab af andre tyske foreninger end Bund deutscher Nordschleswiger, medlemskab af dette, stemmeafgivning på Slesvigsk Parti ved kommunalvalget 1970, det samme ved folketingsvalget 1971, og endelig læsning af Der Nordschleswiger. Ved siden af disse objektive kriterier inddrages de adspurgtes subjektive nationale identifikation, dvs. deres egen opfattelse af, hvor stærkt de føler sig engageret nationalt, og det objektive og det subjektive nationalitetsmål viser en høj grad af overensstemmelse. Kun få personer i undersøgelsen betegnede sig som hverken danske eller tyske. Denne gruppe, der mest i ældre tid nedsættende betegnede som »de blakkede«, viser sig i overraskende ringe grad at være et restelement i befolkningen. Den rekrutteres hovedsagelig ved nationalitetsskift, og for de flestes vedkommende er der tale om et stadium i skiftet fra tysk til dansk. Desuden kan det konstateres, at nationalt blandede hjem er mindre modstandsdygtige over for den danske flertalskultur end rent tyske hjem. Forklaringen på nationalitetsskift finder forfatterne især i ægteskab på tværs af det nationale skel, og de vover forsigtigt den konklusion, at de politiske konjunkturer næppe har resulteret i et betydeligt antal nationalitetsskift. En vis tvivl synes dog at gøre sig gældende hos forfatterne med hensyn til, om de interviewedes egen forklaring på nationalitetsskift står helt til troende. Hvis det da er muligt at trænge dybere ned i dette spørgsmål, vil man sikkert fortsat beskæftige sig med den hypotese, at den nazificering af mindretallet, der fandt sted fra 1930'erne, og de følger, den fik, har fået mange til at vende mindretallet ryggen, og at overgangen vel har været lettest for dem, der familiemæssigt havde bånd til anden side, dvs. at

begge forklaringsmodeller må inddrages. I bogens engelske resumé hedder det da også klart, at den politiske udvikling har bidraget til at reducere den tyske, nationale styrke.

Undersøgelsen dokumenterer, at mindretallet først og fremmest identificerer sig med middelklassen, og at arbejderklasseidentifikationen selv i forhold til erhvervsstrukturen er lav. Det forklarer, at det valgtekniske samarbejde med Centrum-demokraterne fra 1973 er blevet accepteret uden alt for alvorlig splittelse i folkegruppen. Undersøgelsen bekræfter også det almindelige indtryk, at forholdet mellem de to nationale grupper af begge parter opfattes som godt. De tysksindede er dog tilbøjelige til at finde de nære daglige, lokale kontakter mere positive end forholdet til de offentlige myndigheder og »staten«. Det fremgår også, at kun nogle få procent fra mindretallet er beskæftiget i det offentlige, mens det gælder næsten 30% af den danske flertalsbefolkning. Her drages den skarpe konklusion i denne bog, der ellers er tilbageholdende med så uforbeholdne udsagn, at der er tale om »en klar diskrimination« mod mindretallet. At udrede dette forhold og evt. fastslå den aktuelle tilstand lader sig imidlertid næppe gøre uden en nærmere undersøgelse af konkrete ønsker om offentlig ansættelse og i hvilke stillinger samt behandlingen hos de stillingsbesættende organer af ansøgninger osv. Imidlertid er det vel tvivlsomt, om medlemmer af et bevidst nationalt mindretal overhovedet ønsker at deltage i herbergsstatens administration i samme omfang som flertalsbefolkningen, fordi en udvikling i den retning kan fremskynde den assimileringssproces, der i forvejen tærer på gruppens enhed. Det kan næppe være noget rent negativt ud fra mindretallets synspunkt, at det har en kerne af selvstændige erhvervsdrivende, som undersøgelsen viser. Mindretallets lave repræsentation blandt de offentligt

ansatte behøver med andre ord ikke alene at skyldes dansk diskrimination. Undersøgelsen giver ikke svar på, om der i de senere år er sket en ændring i dette forhold.

Mange andre træk fra bogen kunne fortjene at blive fremdraget og diskuteret. Men det må være tilstrækkeligt at fastslå, at undersøgelsen i 1971 har resulteret i den væsentligste bog om de nationale forhold i grænselandet i nutiden. Den vil rumme stor inspiration for forskere i fremtiden, og muligvis også for undersøgelser i andre grænseområder, som forfatterne håber. På mange punkter kan den friste til sammenligninger med forholdene i Sydslesvig, og man kan kun beklage, at en lignende undersøgelse ikke er foretaget dér og vel næppe heller nogensinde bliver det.

*Dorrit Andersen*

Knud Hertling: *Grønlandske paradokser. Træk af Grønlands politiske udvikling fra 2. verdenskrig til i dag*. (Fremads Fokusbøger, 1977). 80 sider.

Dette er ikke politikererindringer, selv om Hertling også får fortalt, hvad han som folketingsmand (1964–73) og minister for Grønland (1971–73) gjorde for en grønlandisering af grønlandspolitikken. Det var i 1964 en bedre sikring af faget grønlandsk i de to første skoleår end forudsat i lovforslaget, det var stiftelsen af Sukaq-partiet i 1969, der skulle baseres på grønlændernes egne forudsætninger, men i øvrigt aldrig gjorde sig gældende som parti, og det var som minister hos landsrådets næstformand Jonathan Motzfeldt i sommeren 1972 at bestille et forslag fra landsrådet om nedsættelse af en hjemmestyrekommission, og så selvfølgelig at nedsætte et udvalg herom, da landsrådets ønske forelå i efteråret.

Fremdragelsen af disse ting tjener til at placere Hertling som en tidlig tilhænger af en politik, der ikke ville skabe et Grøn-

land i dansk model, men med støtte fra Danmark et »mere grønlandsk« Grønland. Det er vel et af bogens formål at gøre opmærksom på det. Et andet er at tage afstand fra de former, som grønlandiseringen siden har fået hos »visse unge, der har brug for en konfrontationspolitik for hurtigt at gøre sig gældende«. Dertil hører ikke alene de ungdomskonferencer i Grønland, der i 1976 (og 1977) forlangte en revolutionær befrielse af Grønland og stop for mineral- og evt. olieudvinding, men også Siumut-bevægelsen, fordi den principielt går ind for Grønlands selvstændighed med tiden, og ifølge Hertling går imod undersøgelser af Grønlands mulige naturrigdomme (s. 69ff). Han finder denne holdning et paradoks (defineret i forordet som en sær, selvmodsigende situation).

Dette er et internt grønlandsk politisk slagsmål, hvis foreliggende dansksprogede udtryk er til mest gavn for de danskere, der ønsker at følge med i det. Men bogen har også adresse til danskere ervedover. Med udgangspunkt i betænkningerne 1946, 1950 og 1964 og de dertil hørende lønningsbestemmelser viser Hertling, at den ligestilling, der ideelt stræbtes mod, ikke var alvorligt ment fra dansk side. Der opereredes stadig som i kolonitiden med et bære-sig-selv princip og en fortsat højere løn til udsendte danske end til deres grønlandske kolleger. Temaet er unægteligt gennemspillet før, f.eks. hos Mads Lidegaard: *Ligestilling uden lighed*, 1973 og Niels Højlund: *Krise uden alternativ*, 1972, for blot at nævne nogle. Hertlings version er snævrere lagt an end deres, men den har en duft af kildekrift ved at være en grønlænders forklaring på, hvorfor han ikke længere tror på nogen ligestilling. Ved grundlovsændringen i 1953 følte man, at der blev givet et løfte om lønmæssig ligestilling, hævder han s. 27. Den kom ikke, og det var grunden til Hertlings lancering af »det grønlandske« i slutningen af